

Päivähoidossa on kuulovammainen lapsi

Opas päivähoiton
henkilöstölle

Sisältö

YLEISTÄ

4

KUULEMINEN

5

Kuulovamman määrittelyä

5

Erilaiset kuulovammat

6

Korvan sairaudet

7

LAPSEN KUULON TUTKIMINEN

8

Milloin on syytä epäillä, että lapsen kuulo on alentunut?

8

Kuulon seulonta

8

Kuulontutkimus ja audiogrammi

9

Kuulovamma ja kommunikointi

10

KUULOVAMMAISEN LAPSEN KUNTOUTUS

11

Kuulokojeet

11

Sisäkorvaistute

12

Ryhmäkuuntelulaite

13

PÄIVÄHOIDOSSA HUOMIOITAVIA ASIOITA

13

Toiminta- ja kuntoutussuunnitelma

13

Päiväkodin kuunteluolosuhteet

14

Istumapaikka ja valaistus

15

Havainnollisuus ohjauksessa

16

Kommunikaatiomenetelmät

16

Ohjeita vuorovaikutuksen tukemiseen

17

KUULOVAMMAINEN LAPSI PÄIVÄKODIN ARJESSA

19

Käytännön vihjeitä päiväkotityöhön

19

Kuulonharjoitusleikkejä

22

YLEISTÄ

Tämä opas antaa tietoa kuulovammaisen lapsen erityispiirteistä ja kuntoutuksesta sekä vinkkejä päivähoidon toimintaan. Päivähoito on kuulovammaiselle lapselle tärkeä kuntoutusmuoto. Monipuolinen toiminta, muiden lasten seura ja kielelliset mallit tukevat kuulovammaisen lapsen kehitystä.

Kuulo vaikuttaa kielen ja puheen kehitykseen ja siten sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja kognitiiviseen oppimiseen. Mitä aiemmin kuulovamma havaitaan, sitä nopeammin lapsen kuulon kuntoutus ja kielen kehityksen tukeminen voivat alkaa. Lapselle tulee antaa mahdollisuus kielen ja kommunikaation oppimiseen.

Lapsi käyttää kaikkia aistejaan, ennen kaikkea kuuloaan ja näköään opetellessaan kieltä. Kuulovammaiselle lapselle puheen näkeminen eli huulilta lukeminen on erityisen tärkeää. Kuultu ja nähty yhdessä auttavat lasta ymmärtämään puhetta. Tukena voidaan käyttää tarvittaessa myös muita korvaavia kommunikaatiomenetelmiä. Kuulovammainen lapsi on tarpeiltaan aivan samanlainen lapsi kuin muutkin samanikäiset.

Kuulovammaisuus on aina yksilöllistä; toinen voi kuulokojeiden avulla tulla toimeen puhekielellä, kun taas toinen ei näyttäisi saavan lainkaan selvää puheesta. Kuulon jäänneistä on jollekin paljon hyötyä, jollekin vähän. Yhteistä kaikille pienille lapsille on se, että he ovat kielen oppimisen kannalta tärkeässä iässä.

KUULEMINEN

Kuulemiemme äänten ominaisuudet voidaan jakaa äänen korkeuteen eli taajuuteen ja äänen voimakkuuteen eli äänenpaineeseen.

Äänen korkeus ilmaistaan hertseinä (Hz) eli värähdysten lukumääränä aikayksikössä (värähdystä/sek). Miehen äänen perustaso on noin 120 Hz ja naisen noin 250 Hz. Ihmisen puhe muodostuu erilaisista äänteistä ja niiden yhdistelmistä, joiden muodostamiseen tarvitaan myös korkeampia taajuuksia. Puheen ymmärtämisen kannalta tärkeimmät taajuudet ovat 250–6000 Hz. Ihminen kuulee nuorena ääniä, joiden taajuus vaihtelee 20–20 000 Hz.

Äänen voimakkuuden aistiminen riippuu äänenpaineesta. Ihmisen korva on erittäin herkkä paineen vaihteluille. Kuulon mittauksissa käytetään asteikkoa, jossa 0 desibeliä (dB) merkitsee pienintä äänenvoimakkuutta, jonka normaalikuuloinen pystyy kuulemaan. Tällöin puhutaan kuulokynnyksestä. Kuulonmittauksissa määritellään usein puhealueen kuulokynnys, mikä tarkoittaa 500, 1000, 2000 ja 4000 Hz:n kuulokynnysten keskiarvoa mitattuna paremmasta korvasta. Esimerkkeinä puheen kuuluvuuden äänitasoista yhden metrin etäisyydeltä ovat kuiskaus noin 40 dB, tavallinen puheääni noin 60 dB ja huuto noin 85 dB. Ääni vaimenee etäisyyden kasvaessa äänilähteestä.

Kuulon avulla ihminen oppii hahmottamaan ensin äänen kestoa, painotusta ja sävelkulkua sekä myöhemmin äänteitä, sanoja ja kielen rakenteita. Kieltä käytetään ajattelun, viestinnän ja oppimisen välineenä. Kuulemisen ongelmat kuulon kypsymisessä vaikeuttavat kielen kehitystä ja käyttöä puheessa, lukemisessa, kirjoittamisessa, oppimisessa ja viestinnässä. Jo vähäisenkin, pitkään kestäneen kuulon aleneman on todettu aiheuttavan lievää kielellisen kehityksen viivästyymää. Kuulovamma saattaa hidastaa lapsen varhaista kielenkehitystä niin, että hänen taitonsa ovat heikommat kuin ikätovereilla.

Sisäkorva ja keskushermoston kuulojärjestelmä kehittyvät sikiökaudella. Kuuloradan hermostollinen kypsyminen jatkuu vielä syntymän jälkeen. Kuulon kehittyminen edellyttää, että koko kuulorata on käytössä. Ulkokorvan, välikorvan, simpukan ja kuulohermoon on kyettävä välittämään riittävästi ääniärsyksiä aivoihin. Kuulon kypsyminen ja harjaantuminen jatkuvat aikuisikään asti, mutta sisäkorvan kuulosolujen rappeutuminen alkaa kymmenen ikävuoden jälkeen. Lapsella kuulovamman haitat näkyvät pääasiassa kommunikaatiossa ja sosiaalisessa kanssakäymisessä.

Kuulovamman määrittelyä

Kuulon alenema voi olla lievästä huonokuuloisuudesta täydelliseen kuurouteen. Lievästi tai keskivaikeasti huonokuuloinen lapsi kuulee puhetta kuulokojeidensa avulla ja pystyy kommunikoidaan huuliolukua tukena käyttäen. Suurin osa kuulovammaisista lapsista kuuluu tähän ryhmään.

Vaikeasti/erittäin vaikeasti kuulovammaiset lapset kuulevat voimakkaita ääniä, mutta eivät kuulonsa avulla pysty oppimaan puhekieltä. Kommunikoinnissa käytetään tarvittaessa viittomakieltä, viitottua puhetta, tukiviittomia tai muita korvaavia kommunikaatiokeinoja.

Kuuroutunut lapsi on menettänyt kuulonsa puheen oppimisen jälkeen. Pelkästään kuulon kautta hän ei saa selvää puheesta akustisen kuulokojeenkaan avulla. Hän kommunikoi puheella, tarvittaessa tukimenetelmien kuten kuvien tai viitotun puheen avulla.

Sisäkorvaistutteen saa Suomessa yli 80 prosenttia vaikeasti kuulovammaisista lapsista. Kyseessä on elektroninen laitteisto, joka koostuu leikkauksessa asetettavista elektrodeista ja vastaanotimesta sekä ulkoisista osista. Istute muuttaa äänen sähköiseksi ja välittää sen suoraan sisäkorvaan ja sieltä kuulohermoon. Sisäkorvaistutettava käyttävien lasten kuntoutuksen tavoitteena on, että lapsi ymmärtää ympäristön äänien merkitystä ja vähitellen alkaa kommunikoida puheella.

Erilaiset kuulovammat

Korvan, kuulohermojen ja keskushermoston vauriot ja sairaudet voivat aiheuttaa kuulovamman. Näistä yleisimpiä ovat johtumis- ja sisäkorvaperäiset vammat tai niiden yhdistelmät. Kuulokoje otetaan käyttöön, jos lapsen kuulo on molemmissa korvissa alentunut lähelle 30 desibeliä tai enemmän.

Konduktiivinen eli johtumis- tai välikorvavika

Lapsella voi olla epämuodostunut korvakäytävä tai rajoittunut tärykalvon ja kuuloluiden toiminta, minkä takia äänen pääsy sisäkorvaan on estynyt. Sisäkorvaan menevän äänen vahvistuminen tapahtuu tärykalvon ja kuuloluiden liikkeen avulla. Kun välikorvassa on vikaa, vahvistuminen ei toimi ja puhe kuuluu heikosti.

Sensorineuraalinen eli sisäkorvavika

Sisäkorvan simpukan 25 000 aistinsolua hermoratoineen ottaa vastaan ja välittää aivoihimme sähköimpulsseina sen mitä kuulemme. Jos niiden toiminnassa on osittainkin vikaa, tiedonkulku aivoihin on epätäydellistä. Lapsi kuulee puhetta, mutta ei erota kaikkia ääniteitä ja sanoja oikein kuulokojeenkaan avulla.

Sentraalinen kuulovika

Tällöin vika on keskushermostossa, aivorungossa tai -kuoressa. Kuulontutkimuksissa ei välttämättä näy kuulonalenemaa, vaan ongelmat ilmenevät kuullun ymmärtämisessä.

Mikrotia ja atresia

Mikrotia tarkoittaa ulkokorvan ja korvakäytävän epämuodostumista, joka voi olla tois- tai molemminpuolinen. Mikrotia voi myös liittyä muuhun oireyhtymään. Kuulovika on useimmiten välikorvatyyppinen, jolloin sisäkorvan toiminta on normaali. Ääni ei kuitenkaan pääse sisäkorvaan saakka riittävän voimakkaana, jos korvakäytävää ei ole tai se on hyvin kapea. Atresia tarkoittaa korvakäytävän umpeumaa.

Toispuoleinen kuulovamma

Yhdellä korvalla ei kuule yhtä hyvin kuin kahdella. Puheen erotuskyky on alentunut vähäisessäkin taustamelussa ja lapsi joutuu lukemaan huulilta ymmärtääkseen puhetta. Yhdellä korvalla kuunnellessa myös suuntakuulo puuttuu, joten äänen tulosuuntaa ei pysty arvioimaan.

Lievästi alentunut kuulo

Lapsi kyselee usein ”mitä?”, käyttää voimakasta ääntä tai puhuu muiden puheen päälle. Äänen erottelukyky on myös hälinässä heikentynyt. Lapsen kuulemat äänet sekoittuvat ja niistä on vaikea saada selvää, jolloin tulee väärinymmärryksiä ja erehdyksiä. Näön antama tuki on tällaisissa tilanteissa avuksi. Katsomalla puhujan kasvoja lapsi saa runsaasti vihjeitä puheen ymmärtämiseksi. Puhujan täytyy muistaa puhua lasta kohti, jotta huulilta lukeminen on mahdollista. Lapsella ei välttämättä ole kuulokojetta.

Korvan sairaudet

Korvan sairauksien hoito on osa kuntoutusta. Huonokuuloisen lapsen korvan terveenä pysymiseen ja jäljellä olevan kuulon suojaamiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota. Jos korvan sairaus estää kojeen pitämisen tai heikentää kuuloa, sosiaalinen selviytyminen ja kommunikaatio vaikeutuvat entisestään.

Välikorvantulehdus on yleinen varsinkin pienillä lapsilla ja se, samoin kuin tavallinen flunssa, heikentää kuuloa 20–30 desibeliä. Hoitamattomana tai oireettomana välikorvantulehdus voi johtaa liimakorvaan, jossa välikorvan liikkuvat osat lukkiutuvat tulehduseritteen takia. Tällöin kuulokynnys voi laskea 50–60 desibeliä. Sisäkorvaistutteen saaneen lapsen välikorvantulehdus on aina hoidettava korvalääkärillä.

Tulehtuneessa korvassa voi yleensä pitää kuulokojetta, jos eritettä ei enää vuoda. Kuulokojeen korvakappale estää vahan luonnollisen poistumisen, ja korvakäytävään voi tällöin kertyä vahatulppa helpommin. Korvat on säännöllisesti tarkastettava ja puhdistettava.

Kova korvakappale saattaa esimerkiksi iskusta aiheuttaa mekaanisen vaurion korvakäytävään, jolloin korvasta voi vuotaa verta. Asiasta on hyvä mainita vanhemmille. Korvakäytävä voi tulehtua tai aristaa myös allergisen reaktion takia.

Milloin on syytä epäillä, että lapsen kuulo on alentunut?

Kuulon alenemaa on syytä epäillä, jos vanhemmat ja lapsen kanssa toimivat havaitsevat seuraavia asioita lapsen kuulosta ja puheesta:

- lapsi ei säpsähdä koviakaan ääniä tai reagoi vain niille. Tällöin on syytä sulkea pois näön, tärinän tai ilmavirran aiheuttamat reagoinnit.
- lapsi ei käännä päätä äänilähdettä kohti
- lapsen jokeltelu vähenee eikä muutu sanoiksi noin 1,5 vuoden iässä
- jo opitut ensisanat häviävät puheesta
- lapsen puheenkehitys on viivästynyt
- puheen äänensävy tai melodia on poikkeava; puhe on kimeää tai liian matalaa
- puheessa on runsaasti virheitä; puuttuvia tai sekaantuvia äänteitä
- lapsi kääntää tarkkaan kuunnellessaan toisen korvan puhujaa kohti
- lapsi kyselee toistuvasti "mitä?"
- lapsi tai koko perhe käyttää kovaa ääntä
- lapsi leikkii äänekkäitä ja kolisevia leikkejä
- lapsi on erityisen vilkas ja utelias sekä pyrkii näkö- ja tuntoaistin avulla tutkimaan ympäristöään

Jos tällaisia huomioita tehdään, tulee ensin sulkea pois mahdolliset korvatulehdukset ja muut korvan sairaudet. Epäilystä on hyvä keskustella neuvolassa, josta lähetetään jatkotutkimuksiin keskussairaalaan.

Kuulon seulonta

Lasten kuuloa tutkitaan synnytyssairaalassa ja neuvolassa kuulovamman toteamiseksi ja kuntoutuksen aloittamiseksi mahdollisimman varhain. Vastasyntyneille tehdään sisäkorvan toimintaa mittaava emissiotutkimus. Voimakkaat ääniärsykkeet laukaisevat suojarefleksit.

Alle kuuden kuukauden iässä tutkitaan neuvolassa kuuloa vapaakenttäaudiometrillä. Kahdeksan kuukauden iässä alkaa suuntakuuloon perustuva ääneen reagoiminen olla luotettavaa. Luotettavuus lisääntyy 10 kuukauden ikään mennessä. Jos lapsi ei reagoi suuntakuulotestissä, toistetaan testi muutaman päivän tai viikon kuluttua. Kahden vuoden iässä lapsi yleensä reagoi kuiskaten esitettyyn kehotukseen ja toimii ohjeen mukaan. Lapsi, joka ei selviä seulasta, kontrolloidaan noin kuukauden kuluttua.

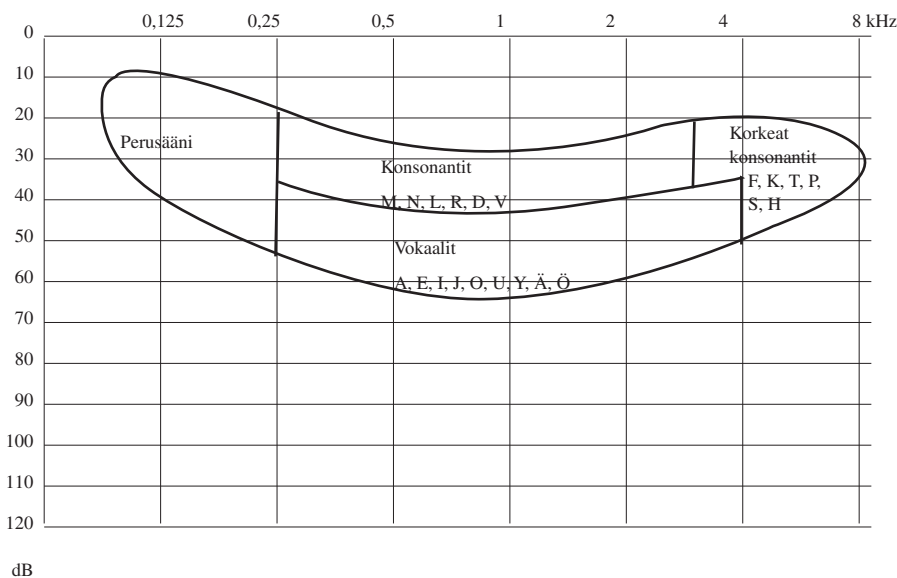
Seulonnessa havaittu poikkeama lapsen kuulossa tulee kontrolloida mahdollisimman nopeasti. Jos tutkimus jää edelleen epäselväksi, tulee saada lähete tarkempiin kuulontutkimuksiin, jotka

tehdään sairaalan kuuloasemalla tai -keskuksessa.

Jatkotutkimuksiin kuulokeskukseen lähetetään myös lapset, joilla on jokin riskitekijä; suvussa esiintyy kuulovammaisuutta, lapsi kuuluu raskaus-, synnytys- tai vastasyntyneisyysolosuhteiden takia riskiryhmään tai on monivammainen. Lähetteen keskussairaalan kuulokeskukseen tai -asemalle voi saada myös yksityiseltä lääkäriltä. Lisätietoja kuulontutkimuksista saa oman alueen keskussairaala- tai yliopistollisesta sairaalasta.

Kuulontutkimus ja audiogrammi

Keskussairaaloitten kuulontutkimuksissa lapsi kuuntelee kuulokkeiden tai kaiuttimien välityksellä voimakkuudeltaan ja taajuudeltaan erilaisia ääniä. Mittauksilla haetaan kummankin korvan kuulon kynnyksen eli pienin kuultava ääni eri taajuuksilla. Audiogrammi-lomakkeelle merkitään saadut kynnykset eli piirretään kuulokäyrä. Lomakkeeseen merkitään oikea korva punaisella (-o-) ja vasen sinisellä (-x-). Lapsi kuulee lomakkeelle merkittyjen käyrien alapuolella olevat äänet.

Kuulovamman vaikutukset lapsen kehitykseen riippuvat siitä, millä taajuusalueella kuulo on heikentynyt. Oheisessa kuviossa näkyy audiogrammi-lomakkeelle piirretty banaaniin muotoinen alue, johon on merkitty puheen sisältämien äänteiden taajuuksia ja voimakkuuksia.

Perusääni tarkoittaa niitä elementtejä puheessa, joiden perusteella tunnistetaan esimerkiksi puheja. Vokaaleilla on laaja taajuusalue ja suurempi äänenvoimakkuus kuin konsonanteilla. Vokaaleihin verrattuna frikatiiveilla f, h, s ja klusiileilla k, p, t on pienempi äänenvoimakkuus ja taajuusalueet sijoittuvat yli kolmen tuhannen hertzin. Myös häly sijoittuu samalle taajuusalueelle.

Puheessa kuulolla vaikeasti eroteltavia äänteitä ovat paitsi korkeataajuiset myös sellaiset, jotka eivät näy helposti huulilta, vaan muodostetaan suun sisällä (d, g, h, j, k, l, r, s) ja sellaiset, jotka kuulostavat samanlaisilta (n-l, i-y, m-n-ng).

Kuulovamma ja kommunikointi

Oheinen taulukko kuulovamman asteesta ja sen vaikutuksesta kommunikaatioon on mukailtu EU:n työryhmän luokittelusuositusta, jossa luokitus perustuu paremman korvan 0,5 - 4 kHz:n taajuuksien ääneskynnysten keskiarvoon.

Kuulovamman vaikeusaste EU BEHL 0,5 – 4 kHz	Kuuleminen, kommunikaatio ja tukitoimet
Lievä 20 dB – 40dB	- Vaikeuksia kuulla hiljaista puhetta etenkin ryhmätilanteissa. - Puheenerotus on hälytilanteissa hankalaa. - Tarvitsee suotuisat kuunteluolosuhteet ja hyvän valaistuksen kaikissa toimintaympäristöissä. - Sopiva istumapaikka on ryhmätilanteissa tärkeä. - Hyöttyy havainnollisesta ja näköön perustuvasta opetuksesta ja oppimateriaalista. - Hyöttyy pienestä ryhmästä kaikissa toiminnoissa; ohjaus- ja leikkitalanne on rauhallisempi ja hälyä on vähemmän. - Saattaa tarvita yksilöllistä puheterapiaa. - Hyöttyy kuulokojeista ja huulilta lukemisesta.
Keskivaikea 40 dB – 70 dB	- Vaikeuksia puheen kuulemisessa erityisesti ryhmätilanteissa. - Siirtymätilanteissa syntyvä häly häiritsee merkittävästi kuulemistä ja puheenerotusta. - Puheen kuulemisessa etenkin konsonanttien erotteluvaikeuksia, mikä usein ilmenee myös lapsen omassa puheessa. - Usein on tarvetta yksilölliseen puheterapiaan. - Hyöttyy merkittävästi lapsiryhmän jakamisesta pienryhmiin kaikissa tilanteissa. - Tarvitsee suotuisat kuunteluolosuhteet ja hyvän valaistuksen kaikissa toimintaympäristöissä. - Istumapaikan sopivasta valinnasta on eri tilanteissa suuri hyöty. - Hyöttyy merkittävästi huulilta lukemisen mahdollisuudesta. - Hyöttyy merkittävästi havainnollisesta ja näköön perustuvasta opetuksesta ja oppimateriaalista. - Saattaa tarvita viittomia puheen tukena. - Tarvitsee kuulokojeet. - Hyöttyy FM-laitteesta.
Vaikea 70 dB – 95 dB	- Mahdollisesti kuulee voimakkaan puheen lähietäisyydeltä. - Kuulokojeellakin puheenerotus on vaikeaa, varsinkin konsonantteja on vaikea erottaa. - Viihdytyksen puheenkehityksen vuoksi on useimmiten tarvetta yksilölliseen puheterapiaan. - Tarvitsee suotuisat kuunteluolosuhteet ja hyvän valaistuksen kaikissa toimintaympäristöissä. - Hyöttyy merkittävästi pienestä lapsiryhmästä, jossa tilanteet ovat rauhallisia ja hälyä on vähemmän. - Huulilta lukemisen mahdollisuus on tärkeä. - Hyöttyy päiväkodin havainnollisesta ja eri aistikanavia hyödyntävistä opetusmenetelmistä ja -materiaalista. - Saattaa tarvita viittomia puheen tukena. - Kuntoutuslinjoista ja kuulokojeista tai sisäkorvaistutuksesta saatavasta hyödystä riippuen saattaa tarvita viittoma(kielen)tulkkia tai viittoma(kielen)taitoisen avustajan. - Tarvitsee kuulokojeet. Sisäkorvaistutteen tarve harkitaan aina yksilöllisesti. - Tarvitsee FM-laitteen.
Erittäin vaikea ≥ 95 dB	- Suurin osa näistä lapsista saa sisäkorvaistutteen noin 1–vuotiaana toiseen tai molempiin korviin. Yksilöllisen puheterapian saaminen on tällöin erityisen tärkeää. - Sisäkorvaistutteen avulla on kuuleminen, kommunikointi puhekielellä ja FM-laitteen käyttö mahdollista. Suotuisat kuunteluolosuhteet ja huulilta lukemisen mahdollisuus ovat tällöin tärkeitä. Hyöttyy myös rauhallisesta, kuuntelemiseen kannustavasta ympäristöstä ja päiväkotitoiminnasta pienryhmässä. - Hyöttyy merkittävästi havainnollisesta ja eri aistikanavien käyttöön perustuvista opetusmenetelmistä ja -materiaalista. - Tarvitsee (tai on tarvinnut) viittomilla tuettua tai viittomakielistä kommunikointia. - Tarvitsee viittomakielentulkkia tai viittomakielentaitoista avustajaa, mikäli ei ole sisäkorvaistutetta tai siitä saatava hyöty ei riitä puheen kuulemiseen, erotteluun ja ymmärtämiseen.

KUULOVAMMAISEN LAPSEN KUNTOUTUS

Lapsen kuulon tutkimusvastuu sekä kuntoutuksen järjestämis- ja seurantavastuu kuuluvat yliopisto- tai keskussairaалalle. Sairaалassa laaditaan lapselle kuntoutussuunnitelma ohjaamaan lääkinällisen kuntoutuksen etenemistä. Perusteellisten tutkimusten jälkeen lapselle sovitetaan kuulokojeet ja suunnitellaan kuntoutustoimenpiteet. Näitä ovat muun muassa puheterapia, apuvälineiden hankinta, sopeutumisvalmennuskursseille ohjaaminen, kuntoutusohjaajan palvelut ja sopivan päivähoitomuodon valinta.

Kuulokojeita käyttävä lapsi käy kuulokeskuksessa seurantakäynneillä keskimäärin 1-2 kertaa vuodessa. Päivähoitohenkilöstöltä saadut havainnot ja kokemukset lapsen kuulosta, kielellisestä sekä kokonaiskehityksestä vaikuttavat jatkokuntoutusta suunniteltaessa. Kuntoutuksen päälinoista neuvotellaan ja sovitaan vanhempien ja kuntoutusvastuussa olevan sairaalan työryhmän kanssa.

Kuulokojeet

Yleisin kuulokoje on paristolla toimiva, ääntä akustisesti vahvistava korvantauskuulokoje. Uusimmat kuulokojeet sisältävät pienestä koostaan huolimatta pitkälle kehittyneitä äänenkäsittelyprosessoreita. Ne mahdollistavat erilaisten kuunteluohjelmien käytön erilaisissa ääniympäristöissä. Käyttäjä voi itse valita sopivan kuunteluohjelman tai koje valitsee sen automaattisesti. Kuulokojeissa on usein kuunteluohjelma (T), jolla voidaan kuunnella induktiosilmukalla esimerkiksi TV:tä tai ryhmäkuuntelulaitetta. Kojeen ohjelmoinnin ja säädön tekee kuulontutkija kuulokeskuksessa.

Kuulokojeella vahvistetaan ääniä sellaisiksi, että kuulovammainen lapsi voi ne kuulla. Puheen taajuus on hyvin samankaltainen kuin melulla. Kojesta saatava hyöty on oleellisesti riippuvainen taustamelusta.

Kojeen korvakappaleen tarkoitus on sulkea korvakäytävä tiiviisti, jotta ääni ei vuoda korvakäytävästä takaisin kojeen mikrofoniin ja aiheuta kojeen vinkumista eli niin sanottua akustista kiertoa. Kuulokojeen toimivuuden voi tarkistaa karkeasti siten, että koje suljetaan kämmenen sisään. Jos päälle kytketty koje vinkuu tasaisesti, ainakin paristossa on virtaa. Jos koje vinkuu korvassa, korvakappale on väljä tai huonosti laitettu. Väljä korvakappale on uusittava.

Huonokuuloinen lapsi tottuu kuulokojeen tuottamaan uuteen äänimaailmaan sitä helpommin, mitä aktiivisemmin kuulokojetta alusta alkaen harjoitellaan käyttämään. Uuteen äänimaailmaan tottuminen kestää muutamia kuukausia. Kuulokojeella ei saavuteta normaalia kuuloa, mutta se auttaa lasta kuulemaan paremmin. Kuulokoje on yleensä tarkoitettu pidettäväksi jatkuvasti eikä vain satunnaisissa tilanteissa. Kun lapsi harjoittelee kuuntelemaan kojeella, voi uuteen äänimaailmaan tottuminen olla rasittavaa. Hän voi tarvita välillä lepotaukoja. Levon jälkeen kojeet

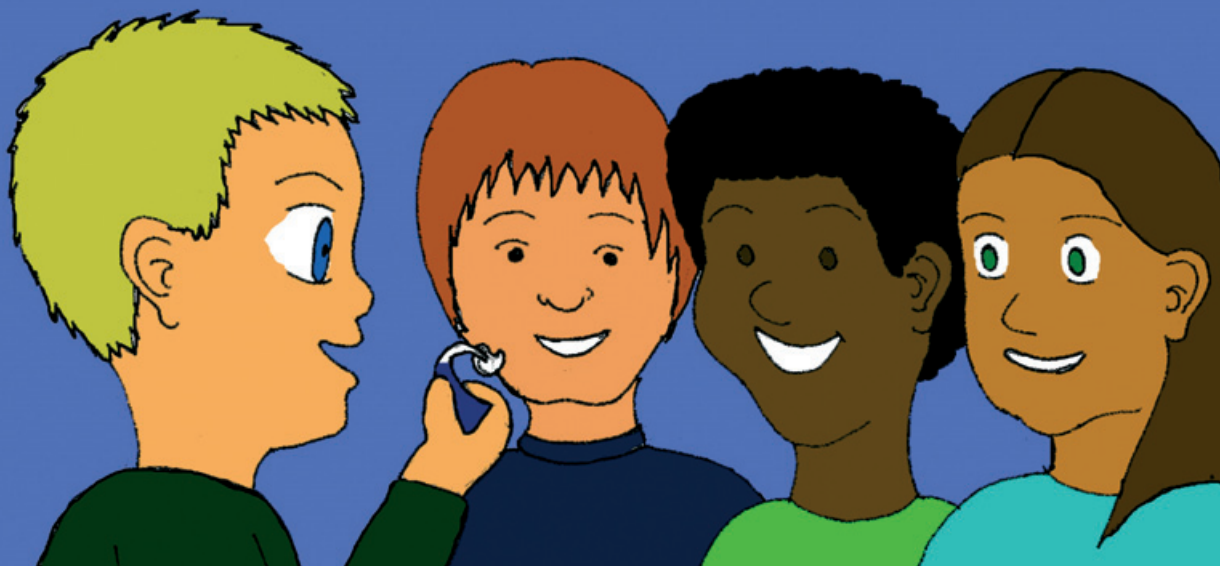
laitetaan uudelleen korviin.

Akustisia kuulokojeita ovat korvantauskoje, korvakäytäväkoje ja luujohtokoje. Eräs luujohtokojen erikoismalli on korvan taakse luuhun ankkuroituun ruuviin kiinnitettävä kuulokoje (BAHA), joka johtaa luun kautta äänen sisäkorvaan. Luujohtokojeen tarvitsevat ne, joilla on korvakäytävän tai välikorvan epämuodostuma.

Sisäkorvaistute

Sisäkorvaistute on kuulokoje, joka koostuu ulkoisista ja sisäisistä osista. Ulkoisiin osiin kuuluvat mikrofoni, puheprosessori ja lähetin. Sisäisiin osiin kuuluvat ihon alla oleva vastaanotin ja sisäkorvan simpukkaan asetettava elektrodinauha. Sisäkorvaistute muuttaa äänen sähköiseksi ja välittää sen suoraan sisäkorvaan ja sieltä kuulohermoon. Sisäkorvaistute on tarkoitettu niille, joille tavallinen kuulokoje ei anna riittävästi apua puheen ymmärtämiseen. Sisäkorvaistutteen saa Suomessa tällä hetkellä suurin osa vaikeasti kuulovammaisena syntyneistä lapsista.

Istutteen tarkoituksena on mahdollistaa ympäristön ja puheäänen kuuleminen ja sitä kautta puhekielen oppiminen. Yksilölliset erot voivat olla suuria. Sisäkorvaistutteen saaneen lapsen kohdalla käytetään termiä kuuloikä. Se lasketaan alkavaksi sisäkorvaprosessorin kytkemisestä päälle ja se on aina vähemmän kuin kronologinen ikä. Sisäkorvaistutteen saaneet lapset ovat yleisesti integroituneina normaaliin päivähoitoon. Osa lapsista on päivähoidossa kuulovammaisten lasten erityisryhmissä.

Tärkeää muistettavaa:

- tutustu lapsen kuulokojeisiin ja niiden toimintaan ja opettele laittamaan kojeet lapsen korviin sekä vaihtamaan paristot
- tarkista päivittäin, että kojeet toimivat ja paristoissa on virtaa. Huolehdi, että päivähoidossa on varaparistoja saatavilla.
- tarkista, että korvavaha tai kosteus ei tuki korvakappaleen äänikanavaa
- tarkista, että kojeessa on oikeat säädöt
- ilmoita vanhemmille, jos koje vinkuu usein eikä asia muutu korvakappaleen asentoa korjaamalla
- opettele yhdessä lapsen kanssa kojeiden laittamista korviin
- suojaa kuulokojeet kosteudelta, pölyltä ja kuumuudelta
- kuulokojeet otetaan pois vasta iltasadun lukemisen jälkeen
- tarvittaessa saat lisäopastusta vanhemmilta ja kuntoutusohjaajalta

Ryhmäkuuntelulaite

Kuulokojeella kuuntelua voidaan helpottaa ja selkiyttää apuvälineillä. Henkilökohtaisia apuvälineitä saa sairaalasta. Kuntoutusohjaaja auttaa mahdollisimman hyvän kuunteluratkaisun valitsemisessa eri tilanteisiin.

Yleisin apuväline päivähoidossa on radiotaajuudella toimiva FM-laite (RT-laite, ryhmäkuuntelulaite). Puhujalla on lähetin ja lapsella vastaanotin. Puhe siirtyy langattomasti vastaanottimeen ja siitä lapsen kuulokojeeseen. FM-laitteen etuna on se, että puhujan puhe välittyy lapselle ilman ympäristön hälyääniä ja etäisyyden tuottamaa äänen vaimentumista. Lapsi kuulee puhujan äänen ikään kuin korvan vierestä. Vastaanottimessa voi olla mikrofoni myös ympäristön ääniä varten, jolloin muiden lasten vastaukset kuuluvat paremmin.

PÄIVÄHOIDOSSA HUOMIOITAVIA ASIOITA

Toiminta- ja kuntoutussuunnitelma

Päivähoitolaki (36/73 7a §) edellyttää, että kuulovammaiselle lapselle laaditaan yksilöllinen toiminta- ja kuntoutussuunnitelma. Tämän tulee olla yhdensuuntainen terveydenhuollon kuntoutussuunnitelman kanssa. Mukana laadinnassa ovat vanhempien ja päivähoitohenkilöstön lisäksi puheterapeutti, muut lapsen kanssa työskentelevät henkilöt sekä kuntoutusohjaaja sairaalan kuntoutusryhmän edustajana.

Yhteistyöstä sovitaan toiminta- ja kuntoutussuunnitelmassa. Päivähoidon havainnot lapsen kehityksestä ovat tärkeitä sairaalan tutkimusjaksoa varten etenkin kun arvioidaan kouluvalmiutta. Päivähoidon edustaja osallistuu tutkimusjakson loppupalaveriin joissakin sairaaloissa.

Päivähoidon toiminta- ja kuntoutussuunnitelma on työväline, jonka avulla seurataan lapsen kehitystä sekä kirjataan lapsen tarvitsemat lisäresurssit kuten henkilökohtaisen avustajan tarve, terapiat, päivähoitopaikan akustointi ja taksikuljetukset. Suunnitelma tarkistetaan tarvittaessa tai 1/2-1 vuoden välein.

Kun lapsi siirtyy päivähoidosta kouluun, hänelle laaditaan henkilökohtaisen opetuksen järjestämisestä koskeva suunnitelma (HOJKS, HOPS tai HOPPI). Päivähoidon edustaja on läsnä myös lapsen opetuksen suunnitelman laadinnassa.

Päiväkodin kuunteluolosuhteet

Kuntoutusohjaaja arvioi päiväkodin kuunteluolosuhteet. Hän kirjoittaa tarvittavat suositukset kaikuviiden tilojen akustoitukseksi ja on tarvittaessa yhteydessä kunnan viranomaisiin. Saneeraukset tehdään mieluiten kesällä ennen syyskauden alkamista. Hyvistä kuunteluolosuhteista hyötyvät kaikki päiväkodissa olevat lapset ja siellä työskentelevät aikuiset.

Ympäristön melu ja toimintatilan kaikuisuus laskevat puheen erotuskykyä. Kuulokojeella kuunteleminen kaikuviiden tilassa, suuressa lapsiryhmässä ja taustamelussa on hankalaa, koska kuulokoje vahvistaa kaikkia ympäristön ääniä.

Suomen rakentamismääräyskokoelman ohjeissa määritellään jälkikaiunta-aikojen tavoitearvoja, joihin tilojen suunnittelussa tulee pyrkiä. Myös lämpö-, vesi-, ilmastointi- ja sähkölaitteiden melulle on asetettu enimmäisarvot. Ohjeita eri tilojen akustisesta luokituksista annetaan enemmän standardissa SFS 5907, Rakennusten akustinen luokitus.

Toimintatilan akustiikkaa voidaan parantaa monilla konkreettisilla toimenpiteillä. Kun tilaa saneerataan, asennetaan akustiikkalevyjä katon reunoihin ja seinän yläosaan. Tällöin katon keskiosa jää heijastuspinnaksi. Nyrkkisääntönä vaimennusmateriaalin määrälle voidaan pitää, että vaimennusmateriaalia on lattiapinta-alan verran. Tuolien ja pöytien jalkojen alle liimataan huopapehmusteet. Seinätekstiileillä, matoilla, verhoilla, hyllyillä, viherkasveilla ja tilanjakajilla voidaan pehmentää sisätilojen ääniä.

Leikeissä voi käyttää äänten pehmentämiseen mattoa lattialla ja liinaa pöydällä. Isojen lelujen kovat pyörät voi pehmentää ilmastointiteipillä tai polkupyörän/auton sisäkumista leikatuilla suojuksilla.

Istumapaikka ja valaistus

Kuulovammainen lapsi tarvitsee hyvän yleisvalaistuksen. Lapselle valitaan sekä kuulemisen että näkemisen kannalta sopiva istumapaikka kaikissa tilanteissa. Lapsen tulisi istua kasvokkain lähellä ohjaajaa – näin lapsi pystyy seuraamaan aikuisen ilmeitä ja huuliota. Kädellä ja katseella voidaan osoittaa kuka ryhmässä puhuu.

Tuoleilla istuttaessa kaarimuoto on hyvä. Jos korvien kuuloero on suuri, valitaan paikka siten, että parempi korva on äänen tulosuuntaan päin. Molemmat etummaisen penkin reunapaikat ovat kuulovammaiselle lapselle sopivia. Pöydissä istuttaessa, esimerkiksi ruokailu- ja askartelutilanteissa, seinänvieruspaikalta näkee kaiken tärkeän kääntyilemättä.

Hyvä istumapaikka on ikkunan edessä, selkä ikkunaan päin, jolloin luonnonvalo kohdistuu aikuisten ja muiden lasten kasvoille. Päiväkodin nukkumahuoneen sadunlukutilanne saattaa olla kuulovammaiselle lapselle hankala; on syytä tarkistaa lapsen vuoteen paikka ja antaa hänelle

lupa kuunnella vaikkapa istuma-asennossa, koska lukijan kasvoja katsellen hän saa paremmin selvää.

Havainnollisuus ohjauksessa

Päiväkodin monipuoliset toimintatavat, kokemukselliset ja toiminnalliset työmuodot (esim. retket, dramatisointi, roolileikit) tukevat myös kuulovammaisen lapsen kehitystä.

Kuvat auttavat uutta asiaa opeteltaessa hahmottamaan ja muistamaan. Päivärytmin kuvittaminen auttaa ajan hahmottamisessa. Kuvien avulla voidaan muistella edellistä päivää, suunnitella seuraavan päivän tapahtumia ja valmistaa lasta uusiin tilanteisiin. Kuvilla voidaan havainnollistaa tapahtumien kulkua myös laulu-, liikunta- ja musiikkituokioissa. Jokaisesta laulusta tai pelistä on kuva, jonka nähdessään lapset tietävät ja muistavat mitä tehdään seuraavaksi.

Kuulovammaiselle lapselle tarjotaan jo varhain mahdollisuus lukemisen alkeiden oppimiseen. Sanalaput liitettyinä oikeisiin asiayhteyksiin houkuttelevat lasta kiinnostumaan kirjaimista ja sanoista ja vahvistavat kielellistä tietoisuutta. Sanoja luettaessa niiden ääntäminen täsmentyy. Äänteet tulevat oikeaan järjestykseen ja sanakokonaisuus jäsentyy alun ja lopun ollessa näkyvillä. Tarvittaessa viittomamerkki tai sormiaakkonen auttaa oikean äänteen muistamisessa ja löytämisessä. Kielellistä oppimista vahvistavat myös käsitteiden avaaminen viittomin ja kuvin. Rytmiiin liittyvät harjoitukset vahvistavat myös kielellistä oppimista.

Kommunikaatiomenetelmät

Kuulovammaisen lapsen kielen kehitykseen vaikuttaa aina kasvu- ja kieliympäristö. Lapsen edellytykset eivät aina riitä puhekommunikointiin. Lapsi tarvitsee selkeästi kommunikoivia aikuisia. Kuulovammaisen lapsen kommunikaatiomenetelmän valintaan vaikuttavat kuulovamman syntymisen ajankohta, kuulovamman aste, näkökyky, muut vammat ja yleinen terveydentila.

Vaihtoehtoisten kommunikointimenetelmien tarkoitus on turvata kielen kehittyminen ja saada visuaalisesti suuntautunut kuulovammainen lapsi houkutelua kielelliseen vuorovaikutukseen.

Huulilta lukeminen tukee puheen ymmärtämistä. Huulien ja suun liikkeitä lukemalla tarkennetaan viestiä ja kuultuja äänteitä. Suun liikkeitä on helpointa lukea, kun artikuloidaan selkeästi, luonnollisin suun liikkein.

Tukiviittomat ovat viittomia, joita käytetään puheen tukena tärkeimpien sanojen yhteydessä. Näistä käytetään myös nimitystä avainviittomat. Nalleviittomat ovat helpotettuja käsimuotoja, joita käytetään lähinnä kehitysvammaisten kanssa.

Viitottu puhe on puhekielen rakenteeseen ja sanajärjestykseen perustuvaa kommunikointia.

Viitottu puhe perustuu selkeästi artikuloituun puheeseen. Puhetta täydennetään ja tuetaan tuotamalla samanaikaisesti sopivin viittomavastine.

Vinkkipuhe on apuväline huulilta luvun helpottamiseksi. Vinkkipuheen avulla kuulovammainen lapsi pystyy omaksumaan puhekielen mallin visuaalisesti, aivan kuten kuuleva lapsi omaksuu sen auditiivisesti. Vinkatessa puhuja selventää puhetta käsimerkeillä. Kädenmuoto ilmaisee konsonantin ja käden paikka vokaalin. Yhdessä huulion kanssa niistä muodostuu tavuja. Vinkkipuhe seuraa tarkasti puhuttua kieltä.

Kuvasymbolit helpottavat asioiden kertomista; asian ilmaiseminen kuvilla tai esineillä auttaa kuulovammaista lasta, joka ei osaa viittoa. Kuvat auttavat silloinkin, kun lapsi osaa puhua tai viittoa. Kuvasymbolit eivät liiku, ne voidaan muistaa ja palauttaa mieleen sellaisenaan, kokonaishahmoina. Edessä olevasta kuvien valikoimasta asia palautuu paremmin mieleen.

Muissa graafisen kommunikaation tavoissa ei ole selvää menetelmää, vaan käyttäjät luovat itse kommunikaation säännöt. On kuvamateriaaleja, joissa symbolit ovat tarkoituskohdeensa kanssa mahdollisimman yhdenkaltaisia sekä piirroskuvastoja ja valokuvakokoelmia, joita voi käyttää symbolikuvina. Monet piirtävät ja valokuvaavat kuvia itse.

Viittomakieli on kuurojen kieli. Se on visuaalinen ja eroaa puhutusta kielestä. Viittomakieli koostuu viittomamerkkien lisäksi kehonasannoista, eleistä, ilmeistä ja suun liikkeistä. Viittomakielellä on oma kielioppirakenteensa, joka eroaa puhutun kielen rakenteesta.

Jos lapsi käyttää viittomia, on huolehdittava henkilökunnan viittomaopetuksesta. Lisäksi lapsi voi tarvita avustajan, joka hallitsee viittomat, viitotun puheen tai viittomakieleen. Viittovalla lapsella on oikeus saada tulkkipalveluja päivähoidon satutuokioihin, retkille ja juhliin. Tämä edellyttää, että lapsella on tulkkipalvelusopimus.

Ohjeita vuorovaikutuksen tukemiseen

Puhu silloin, kun lapsi katsoo sinua

Kun haluat sanoa lapselle jotain, pysäytä lapsi kontaktiin menemällä luo, koskettamalla kevyesti tai heilauttamalla kättäsi lapsen näköpiirissä. Voit myös havahduttaa lapsen äänelläsi katsomaan sinuun. Lapsen tarkkaavaisuus on siellä, minne hänen katseensa on suuntautunut. Hän on kaikin vastaanottavaisin katsoessaan oma-aloitteisesti sinuun.

Katsekontakti on edellytys hyvälle vuorovaikutukselle

Kasvoilta ja huulien liikkeestä lapsi saa tärkeitä vihjeitä kuulemisen tueksi. Hän pystyy parhaiten seuraamaan viestiäsi, kun olet lähietäisyydellä siten, että valo tulee kasvoillesi. Lapsen on helppo seurata puhetta ja viittomista, kun aikuinen laskeutuu samalle tasolle.

Lapsi arvostaa selkeää puhetapaa

Tarkkaile tietoisesti puhetapaasi ja kiinnitä huomiosi erityisesti puheen voimakkuuteen ja nopeuteen. Selkeä puhe kuulostaa parhaalta kuulokojeella kuunneltuna. Huutoääni särkyä kojeessa eikä siitä saa selvää. Hiljaista puhetta kuulokojeeseen ei pysty vahvistamaan tarpeeksi kuuluvaksi.

Älä vaihda puheenaihetta liian nopeasti

Anna puheenaiheen vaihdoksesta selvä, konkreettinen vihje. Älä anna kiireen pilata asiaasi! Lapsen täytyy nähdä puhe huuliiltasi saadakseen tukea kuulon kautta tulevalle informaatiolle. Syöminen, purukumin pureskelu ja käden poskella pitäminen estävät puheen selkeää näkymistä. Partakin voi olla häiritsevä. Selkeät sanat ja lyhyet lauseet vievät viestisi parhaiten perille.

Oikea ilme oikeaan aikaan

Ilmeiden ja eleiden välittämä viesti on usein tärkeämpi kuin kielellinen viesti. Lapsi hämmentyy, jos ilmeet ja sanat ovat ristiriidassa keskenään. Toruminen hymyilevin kasvoin sekoittaa lasta ja kulmat kurtussa keskittyvä aikuinen saattaa näyttää pelottavalta. Selitä ja perustele lapselle mitä tapahtuu ja miksi.

Visuaalisten vihjeiden käyttö

Anna lapselle vihje asiasta, jota käsitellään. Se voi olla tapahtuma ympärillänne, esine tai kuva. Puheen ja viittomien lisäksi voit esimerkiksi ”näytellä” asian tai esittää sen nukeilla. Konkretisoida asiat, ohjeet ja kiellot, selvennät tarkoitustasi. Toimintaohjeet ja päiväjärjestys kuvitettuna jäsentävät asioita ja tapahtumia. Mielikuvitustasi käyttämällä löydät sopivia tapoja havainnollistaa asiaasi. Pelkästään kuunteluun perustuvat toiminnot ovat kuulovammaiselle lapselle vaikeita. Näitä ovat esimerkiksi kirjanluku, laulut ja lorut, jotka eivät sisällä visuaalista tukea. Näitä lapsi ei ehkä pysty seuraamaan, vaan käy levottomaksi ja pyrkii tilanteesta pois, tekemään jotain mielekkäämpää.

Viittomat mukana

Jos tarvitsette viittomia yhteisen kielen löytymiseksi ja puheen tueksi, kartuta viittomavarastoasi päivä päivältä ja ota oppimasi heti käyttöön.

Anna lapselle aikaa prosessoida kuulemaansa

Toista kysymyksesi tarvittaessa tai esitä se toisin sanoin ja anna lapselle aikaa vastata. Lapselta saamasi vastaus kertoo, onko hän ymmärtänyt kysymyksesi oikein. Kysymykseen ”kuulitko tai ymmärsitkö?” saat todennäköisesti myöntävän vastauksen, vaikka lapsi ei sitä olisi ymmärtänytkään.

Oikaise heti väärinkäsitykset

Jos lapsen kasvoilta näkyy epärointiä, asia on todennäköisesti jäänyt epäselväksi. Toista asia hänelle toisin sanoin tai toisenlaista havainnollistamistapaa käyttäen. Älä luovuta. Rohkaise lasta

ilmaisemaan selkeästi, jos hän ei saa asiasta selvää.

Anna lapselle positiivinen palaute, rohkaise ja kannusta

Kun lapsi on ymmärtänyt viestisi ja toimii sen mukaisesti, anna hänelle myönteinen palaute. Lapsen ”akut latautuvat” positiivisella katseella ja kosketuksella. Vastaa kysymyksiin ja huomioi pienetkin vuorovaikutusaloitteet. Kysymykset ja vastaukset auttavat lasta jäsentämään omaa maailmaansa. Ohjaa ja tue häntä ilmaisemaan tunteitaan ja ajatuksiaan. Käyttämällä itse eleitä, viittomia ja kuvia osoitat, että kaikki kommunikointia tukevat keinot ovat hyviä. Tällä tavoin rohkaiset lasta käyttämään kaikkia viestintäkeinoja.

Hyödynnä arkipäivän tilanteet

Ohjattujen toimintojen lisäksi erilaiset arkipäiväiset tilanteet ovat tärkeitä kielenkehitykselle. Kun puhut tai viitot lapselle, mieti ensin asioista ydin ja painota avainkäsitteitä. Esitä asiasi rauhallisesti ja selkeästi. Käyttämällä puhetta tukevia kommunikointikeinoja hidastat omaa puhettasi luontevasti ja helpotat näin lapsen ymmärtämistä. Arkiset tilanteet ovat mainioita asioiden nimeämiseen. Uusien käsitteiden toistaminen uudelleen ja uudelleen on tärkeää.

Samoin kaikkien asioiden kielellistäminen, selkeästi, rauhallisesti ja lyhyin lausein. Kysymysten ymmärtäminen voi olla aluksi haasteellista. Niitä harjoitellaan vähitellen, yksi kerrallaan: kuka, missä, mikä, mitä, montako, miksi, milloin? Kaikupuhuminen on erinomainen menetelmä, kun lapsi ilmaisee asian vaillinaisesti. Aikuinen vastaa rauhallisesti, täydellisellä lauseella: ”Niin, pelillä on punainen nenä”. Lapsi on tyytyväinen ja häntä ymmärrettiin. Asiaa on tästä hyvä myös laajentaa: ”Pellen nenä on iso ja pyöreä. Pelleellä on myös isot, hassut kengät.”

KUULOVAMMAINEN LAPSI PÄIVÄKODIN ARJESSA

Käytännön vihjeitä päiväkotityöhön

Yhteiset leikit, työtehtävät ja askartelut

Visuaaliset toimintaohjeet ja toisten lasten malli ovat tärkeitä. Anna ohjeet selkeästi. Käytä visuaalista materiaalia; leikistä kertovaa kuvaa tai viittomamerkkiä. Kuulovammainen lapsi voi tarvita ohjausta sääntöjen noudattamisessa sekä kontaktin luomisessa toisiin lapsiin. Hän voi tarvita tulkkia leikeissä tullakseen ymmärretyksi.

Roolileikit ja kuvallinen ilmaisu

Kuulovammaiselle lapselle on hyvä tarjota runsaasti mahdollisuuksia ilmaista itseään ei-kielellisin keinoin. Roolileikeissä kuulovammainen lapsi pääsee vuorovaikutukseen toisten lasten kanssa ja

voi ilmaista itseään. Toisten lasten huomioiminen ja yhteiseen leikkiin osallistuminen voi helpottua roolissa. Piirtämällä, maalaamalla, muovailemalla, pöytä- tai nukketeatterilla lapsi voi ilmaista ajatuksiaan ja purkaa tunteitaan, joita ei ehkä kielellisesti pysty käsittelemään.

Kuvakirjat ja sadut

Kuulovammaiselle lapselle valitaan kirjoja joiden kuvat ovat kertovia ja selkeitä. Uusien käsitteiden selittäminen toisin sanoin tai viittomin helpottaa ymmärtämistä. Kuulovammaisen lapsen on helpoin keskittyä kuuntelemiseen rauhallisessa paikassa ja pienessä ryhmässä. Kuvakirjaan voi tutustua etukäteen, jolloin lapsi pystyy seuraamaan kirjan lukemista ryhmässä. Nukkumahuoneessa lapsi käyttää kuulokojetta sadun lukemisen ajan. Sadun seuraaminen onnistuu parhaiten lukijan lähellä.

Pöytäteatteri ja muu dramatisointi

Perinteisten satujen ymmärtäminen on kuulovammaiselle lapselle vaativaa. Jos lapset voivat leikkiä satua jälkeenpäin, voi aikuinen nähdä miten lapsi on ymmärtänyt sen. Sadun leikkiminen yhdessä muiden kanssa auttaa myös lasta sisäistämään tarinan paremmin. Materiaalin voi jättää

esille; aina löytyy lapsia, jotka haluavat viipyä tarinassa pidempäänkin.

Musiikkituokiot

Musiikki itsessään on kuulovammaista lasta kuntouttavaa. Musiikkihetket, jotka voi kuulla, nähdä ja tehdä: laululeikit, sormileikit, viitotut laulut, lorut ja tanssi. Lasta viehättää rytmiikka omalla keholla ja soittimilla. Kuulokojeiden säätämisellä voi vaikuttaa kuuntelumukavuuteen (ns. meluasento). Musiikkiin voi tutustua myös antamalla lapselle tunnusteltavaksi soitinten vibraation. Äänen synnyttämä värinä tuntuu ilmapallon pinnasta tai laatikosta, joka on asetettu kaiuttimen päälle tai lähietäisyydelle. Loruja ja laulujen sanat on helppo oppia kahdenkeskisessä tilanteessa havainnollistamalla ne kuvin ja viittomin/sormileikein. Sanat kulkevat kotiin vanhemmille reissuvihon välityksellä.

Liikunta ja ulkopelit

Ohjeet ja visuaalinen malli annetaan selkeästi kuulovammaisen lapsen lähellä. Ulkona ja isoissa saleissa lapsen kuuleminen on niin vaativaa, että ymmärtäminen tapahtuu enemmän näkemisen varassa. Lapsen liikkuessa hän ei pysty seuraamaan samalla ohjeiden antoa.

Retket ja vierailut

Ennakoi uudet tilanteet ja valmista lasta retkeen. Selosta lapselle minne mennään, mitä siellä kuullaan, nähdään ja tehdään. Ohjaava aikuinen järjestää lapselle sopivan paikan vieraassa kohteessa ja toimii opastajana/tulkkina uudessa ympäristössä. Monissa teattereissa ja isoissa saleissa on asennettuna induktiosilmukka (T) kuulokojeella kuuntelevien avuksi. Asiasta kannattaa ottaa selvää ja opastaa lasta käyttämään kojeiden T-asentoa. Vanhemmat ja kuntoutusohjaaja opastavat tarvittaessa.

Reissuvihko tai -kirja

Reissuvihko tai -kirja toimii tärkeänä tiedonkulun välineenä. Kuulovammaisen lapsen reissuvihkossa asiat voivat olla sanojen lisäksi kuvina. Kuvat toimivat lapsen kerronnan ja muistin tukena päivähoitossa ja kotona. Reissuvihkon tutkiminen yhdessä aikuisen kanssa toimii lapselle paitsi vuorovaikutuksen myös kielen rikastuttajana. Päivittäinen yhteistyö vanhempien kanssa voi jäädä vähäiseksi esimerkiksi silloin, kun lapsi kulkee päivähoiton ja kodin väliset matkat taksilla. Toimintakauden aikana on hyvä järjestää keskusteluhetkiä vanhemmille.

Kuulonharjoitusleikkejä

Ääni-hiljaisuus

- Kuunnellaan hiljaa ympäriltä kuuluvia ääniä.
- Odotetaan hiljaa äänen alkamista/loppumista, jolloin aloitetaan toiminta esimerkiksi pupun hyppely. Kuulovammaisesta lapsen on vaikea keskittyä samanaikaisesti kuuntelemaan ja toimimaan. Parasta on antaa lapselle mahdollisuus keskittyä molempiin erikseen.
- Kuuntelu ja vibraatio: leikitään avoimen oven molemmin puolin. Leikkijät ovat oven eri puolilla. Korvan tai käden voi painaa ovea vasten odottamaan ääntä. Kun lapsi havaitsee koputuksen, joka on aikaansaatu kädellä tai palikalla; hän kurkistaa tai vastaa koputukseen.
- Lapsi on piilossa huivin alla, laatikossa tai tuolin takana. Kehärumpu antaa merkin; loikata esiin, nallen hypätä korkealle tai nukan herätä.
- Instrumentteja voi tunnustella ja kuunnella läheltä, samoin kaiuttimia.
- Rytmisoittimia soitetaan vuorotellen, toisen lopettaessa toinen alkaa. Eri soittimet tuntuvat erilaisilta.
- Kim-leikki: esineitä on 2-8. Lapset pitävät silmät suljettuina, selkeästä äänimerkistä saa avata silmät ja katsoa mikä puuttuu.
- Pieni esine kulkee piirissä kädestä käteen. Selkeä äänimerkki keskeyttää pelin. Hän, jonka kädessä esine on, siirtyy piiristä pois.
- Jerusalemin suutari: istumapaikkoja on yksi vähemmän kuin osallistujia. Leikkijät kiertävät tuoleja. Selkeästä, kuuluvasta äänimerkistä istahdetaan. Pelistä pois lähtee lapsi, joka ei saa paikkaa. Tämä leikki on vaativa kuulovammaiselle lapselle. Voit kokeilla äänimerkinä esimerkiksi

kehärumpua tai voimakasäänistä pilliä.

Erilaisten äänten erottelu

- Montessorin purkit: sisällä esimerkiksi pikku kiviä, hiekkaa, herneitä, tikkuja, riisiä. Lapsi etsii purkkiparit, joista tulee samanlainen ääni tai lapsi etsii sisältöä vastaavat kuvat äänen perusteella.
- Tuttujen äänten erottelu: avainnipun helistely, kupin kilinä, paperin rapina, kynän naputus jne. Arvaa, minkä kuulti?
- Eri materiaalien pudotusääni: puupalikka, metalliauto, kirja, muovikuppi tms. pudotetaan. Arvaa, mikä putosi? Vaihtoehdot tiedossa/ei tiedossa.
- Arvaa, kuka koputtaa/puhuu? Ryhmäleikki, jossa jokainen vuorollaan on arvuuttelija.
- Äänilähde on piilossa: vinkulelu, kello, äänikirja, soittorasia, ääntelevä nukke tms. Lapsi arvaa mikä äänen tuottaa.
- Ääninauhoja on monenlaisia kuten ääni- ja kuvalotto. Ne sisältävät eläinten, kulkuneuvojen, soitinten, ympäristön tms. äänien tunnistamista. Peleissä on mukana myös kuvat. Äänistä voi koota pieniä äänikertomuksia, jolloin kuvat järjestetään kuultujen äänien mukaan.
- Kuulokuvat nauhalta, jotka voivat olla keksittyjä tai todellisten tilanteiden nauhoituksia. Lapsi kertoo mitä tapahtui. Kuvat tukevat kertomusta.
- Mielikuvaliikunta erilaisten rytmisoittimien mukaan, esimerkiksi guiro/ryömitään matona, rumpu/hypitään pupuna, triangeli/lennetään perhosena.

Puheen erottelua

- Keksitään tietyllä kirjaimella alkavia esineitä/sanoja.
- Matkustetaan Helsinkiin, Tampereelle, Ouluun tai Kuopioon, Australiaan, Afrikkaan, Amerikkaan tai Aasiaan. Lapset siirtyvät ”lentäen” eri seinälle, joka on yhteisesti sovittu ja nimetty.
- Samankaltaiset sanat: ota oikeat kuvat takki/lakki/nakki, raha/saha, puu/kuu/suu/luu jne. Kesken mukaan tuuli/tuli, matto/mato jne. Vokaali tai konsonantti vaihtuu pallo/pullo, kaula/kuula, takki/tatti.
- Äänteiden/tavujen erottelu: kun kuulet samanlaiset äänteet (pa-pi, to-pui, mau-mau, hui-hui, sss-sss), soitat kelloa/panet palikan paikalleen.

Rytmien erottelu

- Matki rytmiä, jonka soitan: taputtamalla, rytmisoittimilla, samanaikaisesti tai vuorotellen.
- Soitetaan metronomin rytmin mukaan.
- Liikutaan musiikin tahdissa. Äänilähde pidetään mahdollisimman lähellä.
- Rytmit omalla keholla: taputukset, heilutukset, tömistykset, nukan/nallen liikuttelu.
- Mielikuvaliikunta: lumihiihtaleet, perhoset, puput, karhut, madot - äänen mukaan vaihdellen.
- Sähkötyöstä: ensimmäinen lapsista antaa rytmimallin, jota seuraavat vievät eteenpäin.
- Rytmikorttien ”lukeminen”: lue pillillä, äänellä tai kädenliikkeellä.

Äänen voimakkuus

- "Hiivi hiljaa varpailla. Astu jätin askelin."
- Hiljainen/voimakas ääni visualisoidaan käden liikkeellä. Käsi alhaalla/ylhäällä, liukuen edestakaisin. Lapsiryhmä äänтелеe sen mukaan: aaaaaAAAA, ooOOoo, UuuuuUuuu.
- Hiljainen/voimakas ääni visualisoidaan kuvilla: pieni/iso ympyrä.
- Lapsi toimii kuvan mukaan. Kuvia katsellaan, mietitään, mistä lähtee voimakas/hiljainen ääni (karhu/hiiri, lentokone/auto, herätyskello/rannekello).

Äänen korkeus

- Korkea/matala ääni konkretisoidaan esimerkiksi mielikuvin hiiri/karhu, itikka/koira, lentokone/traktori. Tuotetaan äänet ja asetellaan kuvat korkealle/matalalle seinälle.
- Auto ajaa mäkestä tietä pitkin, ääni muuttuu tien mukaan. Lentokone lentää. Iso kissa ja pikku kissa keskustelevat.
- Mielikuvaliikunta ja äänet: kosketellaan pilviä, luikerrellaan matoina, kerätään keijuina tähtiä, kömmittää matalina peikkoina toisia tervehtien.

Suuntakuulo

- "Herää, herää vahtikoira, kellosi on kadonnut." Lapset ovat piirissä nukkuvan koiran ympärillä. Joku piilottaa koiran kellon selkensä taakse. Kaikki ravistelevat käsiään selän takana. Koira yrittää äänen mukaan löytää kellonsa.
- Etsitään huoneeseen piilotettu ääntä tuottava esine: soittorasia, metronomi tms.
- Etsitään silmät sidottuina huoneessa paikallaan pysyvä esine. Liikkuva ääni on kuulovammaiselle lapselle vaativa seurattava.
- Lapsi/lapset istuvat lattialla silmät kiinni tai sidottuina ja kääntyvät siihen suuntaan, josta ääni kuuluu.

Kuullun ymmärtäminen

- Toimiminen ohjeen mukaan: "Vie Liisalle nalle." "Kutsu lapset syömään."
- "Arvaa, mikä esine tämä on? Se on pyöreä, pehmeä, keltainen ja sen voi syödä." Eri vaihtoehdot ovat näkyvissä/eivät ole näkyvissä. Sama leikki tehdään huoneessa olevilla esineillä tai kuvilla.
- Mitkä sanoista kuuluvat yhteen? Tukka-piparkakku-kampa, kissa-pöytä-tuoli, vasara-naula-nenä jne.
- Kirjan tai lyhyen kertomuksen jälkeen kysymyksiä sisällöstä, mahdollisuus tarinan dramatisointiin tai esittämiseen pöytäatterina, mahdollisuus "opettajana" lukea tai esittää tarina halukaille tovereille tai nukeille.
- Onkimisleikki: magneettiongella ongitaan kuvia, joita ystävä pyytää.

Huulioluvunharjoitusleikkejä

- Käännä nurin kuva, jonka sanon ilman ääntä, 2-12 kuvaa: pupu, pallo, auto, lapanen, vauva, mummo, pappa, poika, koira, lammas, kukka, omena. Pelin jälkeen kuvakortit kerätään huulilta lukien laatikkoonsa.
- Aikuinen luettelee selkeällä äänellä lasten nimiä. Kun lapsi tunnistaa oman nimensä, hän lähtee syömään, ulos tms.
- Pukemisleikki: nukkea tai itseä pukiessa etsitään vaatekappale toisen huulilta lukien.
- Mukailtu kauppaleikki: aikuinen ostaa tavaroita kuiskaten tai äänettömästi puhuen.
- Pakataan matkalaukku huulilta luetuilla tavaroilla. Käytetään oikeita tavaroita tai kuvia.

Tärkeää!

- huolehdi, että lapsella on käytössään hänelle annetut kuulokojeet ja muut apuvälineet
- huomioi hyvät kuunteluolot ja valaistus
- valitse kuulovammaiselle lapselle sopiva istumapaikka ja istumajärjestys
- huolehdi tilanteiden rauhallisuudesta ja hälyttömyydestä
- havainnollista ja esitä asia monipuolisesti
- tarkista, että kuulovammainen lapsi huomaa, milloin aloitat puhumisen
- puhu aina viittoessasi
- toista tarvittaessa toisten lasten vastaukset selkeästi, viittomakieliselle lapselle viittomilla
- tarkista, että lapsi näkee suunliikkeesi
- käytä rauhallisia suunliikkeitä, tavallista äänenvoimakkuutta ja selkokieltä
- lapsi voi harjoitella viittomakielen tulkin käyttöä jo päivähoitossa
- kuulovammainen lapsi on ennen kaikkea tavallinen lapsi, yksi muiden joukossa

Kuuloliitto ry

Ilkantie 4

00400 Helsinki

p. (09) 5803 830 (myös tekstipuhelin)

faksi (09) 5803 331

Neuvontapuhelin (09) 5803 370, ma klo 9-15

info@kuuloliitto.fi

www.kuuloliitto.fi

www.kuulokynnys.fi

www.kuulosuoja.fi

Lisätietoja myös:

Satakieliohjelma, p. (09) 5803 830 www.satakieliohjelma.fi

Juniori-ohjelma, p. (09) 580 3671

www.kuurojenpalvelusaatio.fi/fin/ohjelmat/juniori-ohjelma/